

Nadesłano: 23.01.2022
Zaakceptowano: 28.02.2022

Sugerowane cytowanie: Nosek-Kozłowska K. (2022). *Kreatywność w pracy nauczycieli w dobie pandemii – sztuka, konieczność, a może wyzwanie?*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 17, nr 2(65), s. 93–105. DOI: 10.35765/eetp.2022.1765.06

Katarzyna Nosek-Kozłowska

ORCID: 0000-0001-6435-1545

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Kreatywność w pracy nauczycieli w dobie pandemii – sztuka, konieczność, a może wyzwanie?

Creativity in Teachers' Work in the Time of Pandemic.
Art, Necessity or Challenge?

KEYWORDS ABSTRACT

creativity, teacher,
remote work,
pandemic, education

The text aims to show the specificity of teachers' work in the time of pandemic with regard to the competences of creativity. The theoretical reflection covers the characteristics of the teaching profession and the possibility of distance learning in the pandemic situation. The issues were presented in the form of the following questions: What does the work of teachers look like in the time of pandemic? How does the pandemic affect the quality of education? What methods and tools of work are used by teachers during the pandemic? How do teachers understand the notion of creativity and how is it reflected in their work? The starting point for the analyses were the results of empirical research concerning the indicated problem, conducted by various researchers and the author. The case study method and the problem-focused narrative interview technique were used to gather empirical material. The research was conducted among teachers of various levels of education from the Warmian-Masurian voivodeship. A deliberate selection of respondents was used, focused on the research problem. The results are presented in the article in a selective manner. The reflection on the issues raised indicates the fact that modern teachers are creative. The extent to which this trait affects their professional activity depends on their involvement in educating

the young generation, but also on their personality traits. It turns out that creativity is a 21st century teacher's competence; it can be an art, and it can also be a necessity.

SŁOWA KLUCZE **ABSTRAKT**

kreatywność,
nauczyciel, praca
zdalna, pandemia,
edukacja

Tekst ma na celu ukazanie pracy nauczycieli w dobie pandemii w odniesieniu do kompetencji, którą stanowi kreatywność. Teoretyczny namysł obejmuje charakterystykę merytoryczną zawodu nauczyciela oraz możliwości realizacji kształcenia na odległość w sytuacji pandemii. Problematyka została ujęta w postaci następujących pytań: Jak wygląda praca nauczycieli w dobie pandemii? W jaki sposób pandemia wpływa na jakość realizacji procesu kształcenia? Jakie metody i narzędzia pracy wykorzystują nauczyciele w dobie pandemii? W jaki sposób badani nauczyciele rozumieją pojęcie kreatywności i jak ujawnia się ona w ich pracy? Punktem wyjścia do podjętych analiz były wyniki badań empirycznych dotyczące wskazanego problemu. Na potrzeby zgromadzenia materiału empirycznego wykorzystano metodę studium przypadków oraz zastosowano technikę wywiadu narracyjnego skoncentrowanego na problemie. Badania były prowadzone wśród nauczycieli różnych szczebli edukacji pochodzących z województwa warmińsko-mazurskiego. Zastosowano celowy dobór badanych. Wyniki są prezentowane na łamach artykułu w sposób wybiórczy. Refleksja nad podjętą problematyką wskazuje na fakt, iż współcześni nauczyciele są kreatywni. Stopień, w jakim ta cecha wpływa na ich działalność zawodową, zależy od ich zaangażowania w kształcenie młodego pokolenia, ale także od posiadanych przez nich cech osobowościowych. Kreatywność jest kompetencją nauczyciela XXI wieku, może być sztuką, ale też koniecznością.

Wstęp

Nauczyciel to jeden z pierwszych i najpopularniejszych zawodów świata, który bywa różnorodnie postrzegany. Może to być budząca szacunek postać intelektualisty posiadającego olbrzymi zasób wiedzy, lub osoba o cechach opiekuńczych i praktycznym umyśle. Nauczyciel to także pracownik – działający rutynowo, odtwórczo i bezrefleksyjnie, lub przeciwnie – entuzjastycznie nastawiony innowator, który kreuje szkolną rzeczywistość. Jest to zawód o swoistym charakterze. Pedeutologia wskazuje, że wymaga on szczególnych predyspozycji osobowych takich jak ambivalencja, niepowtarzalność i komunikacyjny charakter. Jego wykonywaniu powinno towarzyszyć ciągłe interpretowanie i poszukiwanie znaczeń. Anna I. Brzezińska zaznacza, że:

(...) niezależnie od tego, ile nauczyciel ma lat, jak długo jest nauczycielem, [...] – oczekuje się od niego wprowadzania uczniów w zmieniający się świat z niezbędnymi ku temu kompetencjami, wymaga się od niego pracy nad kompetencjami kluczowymi, przygotowania uczniów do radzenia sobie w świecie zmieniającym się, otwierającym na nowe obszary, coraz bardziej mobilnym i coraz trudniejszym do przewidzenia. I co ważne – w świecie, w którym dla dzieci, młodzieży i młodych dorosłych rzeczywistość fizyczna, realna staje się tak samo ważna jak rzeczywistość wirtualna (Brzezińska 2008: 36).

Współczesnej szkole potrzebna jest więc szczególna kategoria nauczyciela, określanego mianem twórczego (Karwowski 2006), nauczyciela nowatora lub innowatora, nauczyciela kreatywnego bądź charakteryzującego się postawą twórczą (Panek 1997). Potrzeba nauczyciela potrafiącego radzić sobie w pojawiających się w edukacji wielu sytuacjach trudnych.

Właśnie tego typu sytuacją jest trwająca od 2020 roku (w Polsce) pandemia Covid-19. Nieoczekiwane okoliczności sprawiły, że współczesne szkolnictwo musiało przenieść wszelkie działania edukacyjne do świata wirtualnego, a nauczyciele musieli nauczyć się pracować z grupą na odległość. Zmiany te były szczególnym wyzwaniem dla nauczycieli przedmiotów specjalistycznych oraz praktycznych. Pojawiła się także potrzeba przygotowania nowych materiałów dydaktycznych dostosowanych do koncepcji kształcenia na odległość.

Kreatywność – próba konceptualizacji pojęcia

Wielu przedstawicieli spośród grona nauczycieli, specjalistów i wiele organizacji pozarządowych zgadza się z tym, że kreatywność jest jedną z najważniejszych kompetencji XXI wieku, może ona tworzyć wartość ekonomiczną. Trudno jednak znaleźć dla niej jedną wspólną definicję. Kreatywność jest procesem, w którym przekształceniu w sposób oryginalny ulega to, co już istnieje lub tworzone jest coś nowego. Proces ten obejmuje silną tendencję do poszukiwania nowych rozwiązań dla byłych, obecnych lub przyszłych problemów, którą określa się mianem oryginalności i pomysłowości. W procesie kreatywnym istotne znaczenie odgrywa rozbieżne i innowacyjne myślenie, wiążące się ze zdolnością do wymyślania niespotykanych dotąd pojęć i powiązań. Chodzi tu o rzeczywistą umiejętność oderwania się od istniejących kodów, aby wymyślić rozwiązanie wolne od istniejących reguł. Kreatywni mają zdolność do postrzegania porażki jako szansy na poprawę, co wynika z wnikliwej obserwacji otaczającego świata. Tak samo jak w przypadku krytycznego myślenia, tak i w przypadku kreatywności ważną rolę odgrywają wrażliwość i empatia. W tym procesie tworzone jest bowiem coś, co nie istnieje. Z tego powodu kreatywność przedstawiana jest jako jeden z elementów prowadzących do odkryć naukowych, nowości artystycznych lub tworzenia

nowych produktów i miejsc pracy, które przyczyniają się do wzrostu gospodarczego (Lamri 2021: 132). Okazuje się, że

(...) zdolność umysłu kreatywnego do zróżnicowanego odbioru i przetwarzania informacji pozwala jednostce wyjść poza granicę istniejących norm, przezwyciężyć trudności występujące w procesie indywidualnego rozwoju, gwarantując jego niepowtarzalność i unikatowość, stanowiąc podstawę rozwoju twórczego. Dzięki kreatywności rozwój staje się tematem otwartym, nieobciążonym determinującym wpływem wrodzonych instynktów biologicznych i niezależnym od zaplanowanego, manipulacyjnego oddziaływania bodźców zewnętrznych (Ronginska 2019).

W drugiej dekadzie XXI wieku pojęcie „kreatywność” pojawia się we wszystkich sferach funkcjonowania człowieka, zaczyna gościć w codziennej egzystencji i nie omija edukacji. Istotne wydaje się branie pod uwagę jego wielorakiej natury i interdyscyplinarności. Etymologię rozważanego pojęcia odnajdujemy w języku łacińskim w słowie *creatus*, co dosłownie oznacza „urosnąć” (Runco 2007: 96). Michał Stasiakiewicz sądzi, że kreatywność „to styl psychologicznego funkcjonowania, charakteryzującego się określonymi właściwościami procesów psychicznych, m.in. otwartością i ciekawością poznawczą, tolerancją na wieloznaczność, motywacją wewnętrzną – konstytuującą się względnie trwałą zdolnością jednostki do tworzenia nowych idei i rozwiązań” (Stasiakiewicz 2002: 155). Uporządkowanie rozumienia kreatywności podał Krzysztof J. Szmidt. Jego zdaniem

(...) kreatywność jest to nazwa dla cech charakteru (postawy) człowieka, który charakteryzuje się zdolnościami generowania (wymyślenia) nowych i wartościowych pomysłów (idei, koncepcji, rozwiązań) [...], gdzie cechy kreatywności przypisuje się ludziom, a nie rzeczom czy nawet instytucjom. [...] Istotą kreatywności jest pomysłowość, czy jak dzisiaj podkreślają psychologowie twórczości – ideacja. Ideacja to zdolność do wymyślenia wielu pomysłów rozwiązywania problemów otwartych, która u człowieka kreatywnego może się przejawiać na wysokim poziomie w różnorodnych dziedzinach aktywności, ale może też dochodzić do głosu najwyraźniej w jednej dziedzinie (Szmidt 2010).

Zdaniem A. Krupy (2011) kreatywność to umiejętność zastosowania doświadczeń i znanych idei w nowy sposób. Badacze uznają, że kreatywność w jakimś stopniu jest częścią tego samego procesu, co inteligencja, choć reprezentacje umysłowe są odmienne, jest to cecha człowieka, poszukującego nowych rozwiązań.

Kreatywność jako cecha, a zarazem kompetencja nauczyciela

Nauczyciel w potocznym ujęciu, to osoba, która naucza w szkole. Współcześnie stosowana i uznawana w skali międzynarodowej jest definicja OECD, która wskazuje, że: „Kategoria »nauczyciel« dotyczy jedynie pracowników, którzy prowadzą bezpośrednio kształcenie uczniów” (OECD 2014: 309–400).

Kreatywność nauczyciela, zdaniem Małgorzaty Kabat, można rozumieć jako postrzeganie osobowościowego wymiaru twórczości nauczyciela, na który składa się zespół dynamicznie powiązanych ze sobą cech. Dzięki tym cechom nauczyciel może przekraczać swoje dotychczasowe możliwości, umiejętności, które łączą się z rozwojem procesów myślenia dywergencyjnego, wzbogacającego doświadczenie, wiedzę, powodując zaciekawienie, poszukiwanie treści nauczanego przedmiotu, odkrywanie nowych rozwiązań zadań, problemów, sytuacji (Kabat 2013). Każda aktywność nauczyciela, także kreatywna, przebiega w określonych warunkach, kontekście i środowisku. Te warunki to ogół czynników, które wpływają na podejmowanie, treść czy rezultaty działań (Schulz 1990).

Próby stworzenia wizerunku kreatywnego nauczyciela podejmował John W. Gardner, który zauważył, że u kreatywnych nauczycieli istnieją pewne wspólne cechy umysłu i osobowości, które wzajemnie się przenikają. Możemy do nich zaliczyć otwartość na świat, niezależność, umiejętność podejmowania ryzyka, elastyczność związaną z dopuszczaniem możliwości zmiany kierunku i strategii postępowania, zdolność do dostrzegania ładu w niezorganizowanym materiale (Gardner 1964). Twórców charakteryzuje ciekawość poznawcza oraz osiągnięta satysfakcja. Są to z reguły ludzie niezależnie myślący, krytyczni, ambitni, wrażliwi i radykalni w swoich poglądach. Odnaczają się silną motywacją, wytrwałością i uporem (Kozielecki 1976). W oryginalny sposób cechy nauczyciela i jego osobowość, jako warunek wystąpienia kreatywności, przedstawił Gary A. Steiner. Zaprezentował ją na zasadzie kontrastu, z odniesieniem tak do osób kreatywnych, jak i nietwórczych. Jego zdaniem osoby kreatywne charakteryzuje specyficzny umysł, sprawność intelektualna. Zauważył on, że istnieją cechy wzajemnie powiązane, do których zaliczył poczucie odrębności, stosunek do autorytetu jako wytworu przejściowego, impulsywność, motywację, umysł otwarty i zamknięty, oznaczający tolerancję sprzecznych cech (Steiner 1965).

Praca nauczyciela w dobie pandemii – wyzwania edukacji zdalnej

We współczesnym świecie pojawiają się na różnych szczeblach nowe problemy, wpływające na edukację dzieci, młodzieży i dorosłych. Od dwóch lat cały świat mierzy się z pandemią Covid-19. Wirus ten ograniczył możliwości właściwej organizacji procesu nauczania. Wielu uczniów doświadczyło poczucia utraty kontroli nad własnym życiem na skutek obostrzeń związanych z pandemią i przeniesienia obowiązków szkolnych do sfery online. Sytuację dzieci i młodzieży w czasie pandemii pokazuje raport z badań online Urszuli Markowskiej-Manisty i Dominiki Zakrzewskiej-Olędzkiej. Ta nowa sytuacja pandemii, z którą przyszło nam się mierzyć, szczególnie dotyka dzieci, które dla własnego bezpieczeństwa i bezpieczeństwa ich rodzin zostały odcięte od możliwości uczestnictwa w zajęciach i wydarzeniach, ustalonej rutynie będącej częścią ich codziennego życia. Autorki podkreślają, że:

Wyniki badania wskazały na różnorodne problemy, z jakimi borykały się rodziny w życiu codziennym na przełomie marca/kwietnia 2020 roku. Sytuacja dzieci i sytuacja rodziców, którzy zostali wyrwani z codziennych rytuałów i zamknięci w czterech ścianach pod jednym dachem na kilka tygodni, była nowością dla większości z nich, przeniosła bowiem ich działalność społeczną i zawodową do wirtualnego świata (Markowska-Manista, Zakrzewska-Olędzka 2020).

Na podstawie prezentowanych badań można wysnuć wniosek, iż potrzeby dzieci i młodzieży zostały w okresie pandemii niejednokrotnie pomijane. Proces nauki online stanowił dla dzieci i młodzieży nowe, trudne doświadczenie. Doświadczenie trudne także dla nauczycieli. Drugi semestr roku szkolnego 2019/2020 był ogromnym wyzwaniem dla wszystkich osób związanych z edukacją. Konieczność pracy w trybie zdalnym sprawiła, że trzeba było wypracować nowe, efektywne i budzące zainteresowanie uczniów sposoby realizacji podstawy programowej. Okazuje się, że praca z uczniami w formie zdalnej niosła ze sobą wiele wyzwań: uczniowie byli mniej aktywni na zajęciach, a brak ich zaangażowania mógł być spowodowany różnorodnymi przyczynami. W obliczu wyzwań pojawiających się na świecie, umiejętności współczesnego nauczyciela powinny pozwolić na wykorzystanie nowych technologii w procesie nauczania, tworzenia i zarządzania środowiskiem edukacyjnym (Adamczewski, Nymś-Górna 2021).

Materiał i metody

Na potrzeby zgromadzenia materiału empirycznego wykorzystano metodę studium przypadku oraz zastosowano technikę wywiadu narracyjnego, skoncentrowanego na problemie. Badania dotyczące kreatywności, specyfiki i metod pracy nauczycieli

w dobie pandemii były prowadzone w okresie od listopada 2021 roku do stycznia 2022 roku wśród nauczycieli różnych szczebli edukacji z województwa warmińsko-mazurskiego. Problematyka badawcza została ujęta w postaci następujących pytań: Jak wygląda praca nauczycieli w dobie pandemii? W jaki sposób pandemia wpływa na jakość realizacji procesu kształcenia? Jakie metody i narzędzia pracy wykorzystują nauczyciele w dobie pandemii? W jaki sposób badani nauczyciele rozumieją pojęcie kreatywności? W jaki sposób kreatywność ujawnia się w ich pracy? Badania te osadzono w koncepcji interakcjonizmu symbolicznego w paradygmacie interpretatywnym. O doborze osób do badania decydowały względy poznawcze. Zastosowano sformalizowaną strategię celowego doboru próby, uwzględniając cechy demograficzne – płeć i wiek, które uznano za istotne dla odtworzenia różnorodności w grupie. Wyniki są prezentowane na łamach artykułu w sposób wybiórczy, stanowią zwartą narrację, przeplatana wypowiedziami nauczycieli.

Charakterystyka badanych nauczycieli

Badania prowadzono wśród nauczycieli trzech szczebli edukacji: szkoła podstawowa, szkoła ponadpodstawowa – liceum ogólnokształcące, uczelnia wyższa, pochodzących z województwa warmińsko-mazurskiego. Łącznie w badaniu wzięło udział 16 nauczycieli aktywnych zawodowo i realizujących proces kształcenia w okresie pandemii. Badani nauczyciele to osoby w wieku od 28 do 52 lat. W badaniu wzięło udział 12 kobiet i 4 mężczyzn. Przytaczane w części empirycznej wypowiedzi badanych nauczycieli zostały zanimizowane.

Kreatywność w pracy nauczycieli w dobie pandemii Covid-19

W marcu 2020 roku w polskich szkołach rozpoczął się proces edukacji zdalnej, który zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli był dużą nowością. Jak wynika z rozmów przeprowadzonych z nauczycielami, początki edukacji zdalnej były bardzo trudne. Wielu z nich nie posiadało wysoko rozwiniętych kompetencji cyfrowych, nie znali oni narzędzi, za których pomocą mogliby realizować lekcje w czasie rzeczywistym. Nagle, bez żadnego przygotowania, zostali wrzuceni w nową rzeczywistość edukacyjną.

Praca nauczycieli w dobie pandemii – metody i narzędzia pracy wykorzystywane podczas zajęć edukacyjnych

Zdalne nauczanie może przybierać różne formy. Beata Owczarczyk (2021) wskazuje, że początkowo większość szkół zdecydowała się na zamieszczanie materiałów do samodzielnej pracy dla uczniów na szkolnych stronach internetowych lub przez dziennik elektroniczny. W miarę upływu czasu, zaczęto prowadzić lekcje online przy wykorzystaniu różnych platform edukacyjnych (Owczarczyk 2021).

Badani nauczyciele wskazali, że kontakt z uczniami w pierwszych etapach wdrożenia edukacji online ograniczał się do komunikacji za pośrednictwem dzienników elektronicznych, w których nauczyciele wpisywali tematy poszczególnych zajęć, krótkie notatki i ćwiczenia, które uczniowie mieli za zadanie wykonać samodzielnie w domu. Czasem zadawane były prace domowe do wykonania, które uczniowie musieli w postaci zdjęcia odesłać na adres mailowy nauczyciela, o czym świadczy także poniższa wypowiedź:

Na początku edukacji zdalnej moją formą komunikacji z uczniami były portale internetowe i komunikatory. Wykorzystywałam Facebook, Messenger, What's Up do kontaktu z uczniami i wymiany informacji.

Pierwszy etap edukacji zdalnej był zatem poszukiwaniem równowagi pomiędzy jakością kształcenia a świadomością trudnej sytuacji uczniów. Był to czas przeorganizowania treści nauczania, budowania koncepcji lekcji, tworzenia nowych materiałów.

Większość nauczycieli przyznaje, że zajęcia w czasie rzeczywistym zaczęto prowadzić dopiero na przełomie kwietnia i maja. Początkowo uczniowie byli bardzo zafascynowani możliwością spotkania się online, choć często doświadczali różnorodnych problemów technicznych. Platformy, które najczęściej wykorzystywano w szkolnictwie, wskazane przez nauczycieli, to: Moodle, Ms Teams, Zoom, Google Meet. Każdy z nauczycieli, wykorzystując daną platformę, stopniowo uczył się jej funkcji i odkrywał nowe możliwości, uatrakcyjniając proces kształcenia. Stopniowo nauczyciele zaczęli korzystać także z wielu aplikacji, które pozwalały im podnieść atrakcyjność i jakość procesu nauczania. Wykorzystywano takie aplikacje jak Learning Apps, padlet, narzędzia Google. Wielu nauczycieli pokazywało uczniom filmiki z serwisu YouTube prezentujące różnorodne zagadnienia; inni nagrywali je sami i tworzyli własne kanały w tym serwisie. Wielu nauczycieli w trakcie pandemii przypomniało sobie, że jedną z podstawowych aktywności w procesie uczenia się jest zabawa. Okazało się, że połączenie edukacji online z zabawą może być świetną przygodą dla uczniów i sprawić, że proces uczenia się będzie dla nich przyjemniejszy. Jeżeli nauczyciel umiejętnie wykorzystuje technologię, może ona znacznie uatrakcyjnić przekazywanie wiedzy. Edukacja zdalna przyczyniła się do poszerzenia wiedzy i umiejętności nauczycieli i uczniów w obsłudze urządzeń i platform internetowych (Owczarczyk 2021).

Wpływ pandemii na jakość realizacji procesu kształcenia

Realizacja procesu kształcenia i weryfikacja jego efektów przybrała zupełnie inny wymiar w dobie pandemii. Marta Zahorska (2020) zauważyła, że w tym okresie wielu rodziców skarżyło się na ilość czasu, którą muszą poświęcać na pomaganie dzieciom w odrabianiu lekcji. Pojawiły się problemy z pokonywaniem zadanego materiału i z komunikacją internetową. Bez pomocy rodziców wielu uczniów nie poradziłoby sobie z nauką online. Autorka zaznacza, że w wielu badaniach, w których wzięli udział nauczyciele i rodzice, powtarzają się postulaty dotyczące ograniczenia podstawy programowej (Zahorska 2020). Dotychczasowe doświadczenia edukacyjne w czasie pandemii pokazały, że przeniesienie formy weryfikacji efektów uczenia się do cyberprzestrzeni nastęrczało poważnych problemów nauczycielom prowadzącym zajęcia (Urbaniec 2020). Wiele podobnych poglądów pojawiło się wśród grupy badanych nauczycieli:

W czasie pandemii komputer stał się powszechnym i bardzo wygodnym narzędziem wykorzystywanym do edukacji. Edukacja zdalna osłabiła zaangażowanie uczniów w pracę, koncentrację uwagi na materiale, nieco ich rozleniwiła, co zdecydowanie negatywnie wpłynęło na jakość kształcenia. Podczas sprawdzianów uczniowie mają dostęp do wielu materiałów pomocniczych i zdobywane przez nich oceny nie zawsze świadczą o poziomie ich wiedzy.

Myszę, że sam proces edukacji zdalnej nie wpływa na jakość kształcenia, to dobre rozwiązanie, niemniej jednak wielu uczniów nie uczestniczy aktywnie w zajęciach, zajmuje się zupełnie innymi sprawami podczas lekcji online, a to powoduje braki edukacyjne.

Jakość kształcenia online wynika przede wszystkim z ogromnego wysiłku, zaangażowania i elastyczności kadry oraz uczniów i studentów wobec powszechnego braku alternatywy. Nauczyciele zaznaczają, że uczniowie nie zawsze są zaangażowani w proces uczenia się online, co powoduje osłabienie jakości kształcenia. Wyniki badań zawarte w raportach dotyczących edukacji w czasie pandemii dowodzą, że wykłady prowadzone za pomocą narzędzi informatycznych są nie tylko możliwe, ale i skuteczne (Cellary 2020). Doświadczenia z sytuacji pandemii mogą poprawić jakość kształcenia na uczelniach wyższych. Pandemia pokazała, że można uczyć inaczej (Czapiewska 2021). Jakość procesu kształcenia na odległość jest znacznie wyższa, jeśli jest on realizowany w grupie osób dorosłych.

Kreatywność w pracy nauczycieli

Na tle postulowanych obszarów kompetencji nowoczesnego nauczyciela w wyjątkowy sposób prezentują się jego umiejętności w zakresie kreatywności – wiodącej cechy, bez której rozwój tychże kompetencji nie byłby możliwy. Czym w rozumieniu nauczycieli jest kreatywność?

Kreatywność to umiejętność niekonwencjonalnego spożytkowania czasu, miejsca, surowców, dzięki czemu powstaje alternatywny, interesujący i przyciągający uwagę twór, proces.

Kreatywność to pomysłowość w działaniu, wykorzystywanie własnego myślenia do tworzenia innowacji.

Kreatywność w nauczaniu w mojej opinii pojawia się wtedy, kiedy nauczyciel wychodzi naprzeciw potrzebom uczniów, dostosowuje formy i metody pracy do ich możliwości.

Kreatywność to pomysłowość, innowacyjność, ale też umiejętność dostrzegania unikalnych rzeczy, ludzi, procesów w otaczającym nas świecie.

Kreatywność to pobudzanie własnych procesów myślowych, urzeczywistnianie pomysłów, ale także angażowanie innych w te działania.

Okazuje się, że kreatywność, zdaniem nauczycieli, to nie tylko twórczość, pomysłowość i innowacyjność, ale też dostosowywanie procesu nauczania do potrzeb zróżnicowanych grup uczniów. W innych wypowiedziach badanych pojawiły się też opinie, że to również umiejętność prowadzenia ewaluacji w trakcie lekcji i zmiana metod pracy, jeśli te okazują się nieskuteczne.

Trudno pracować w oparciu o technologie informacyjno-komunikacyjne bez kreatywnego i pełnego motywacji podejścia (Hepp, Fernandez, Garcia 2015). Kreatywność pedagoga można ocenić jako niezbędny punkt wyjścia do wszelkich działań na terenie szkoły i poza nią. Konieczne są też pomysłowość, wyobraźnia, zdolność wyjścia poza przyjęte schematy, odwaga w obalaniu i przełamywaniu stereotypów oraz podążanie nieodkrytym dotychczas szlakiem (Fisher 1999).

Nauczanie zdalne w narracjach nauczycieli przedstawia się w bardzo różnorodny sposób, a jakość i atrakcyjność prowadzonych zajęć zależna była od nauczyciela, jego osobowości, kompetencji, kreatywności. Ilu nauczycieli, tyle trudności, problemów, sukcesów i pozytywnych doświadczeń. Nauczanie zdalne utwierdziło wielu nauczycieli w przekonaniu, że ich warsztat pracy wymaga nieustannego rozwoju i doskonalenia. W czasie pandemii poszukiwali nowych rozwiązań, możliwości pracy, nowych materiałów do wykorzystania w procesie zdalnego nauczania. Te wskazane działania i szereg innych podejmowanych przez nich aktywności świadczą o kreatywności, uwidacznia się w nich otwartość na świat, na nową wizję edukacji. Nauczyciele różnych poziomów kształcenia dostrzegli nowe możliwości prowadzenia edukacji. Niektórzy byli bardziej aktywni w realizacji własnego warsztatu pracy, inni mniej. Każdy musiał jednak stworzyć materiały do nauczania prowadzonego przez siebie przedmiotu.

Odpowiadając na pytanie zawarte w tytule tego artykułu, twierdzę, że kreatywność w pracy nauczyciela w dobie pandemii pozostaje sztuką, a zarazem wyzwaniem dla nauczycieli ambitnych, pełnych pasji i chęci do pracy, otwartych na zmiany zachodzące we współczesnym świecie, na zmiany zachodzące w edukacji, dbających o jakość kształcenia uczniów. Dla nauczycieli mniej zaangażowanych w proces kształcenia

młodego pokolenia, biernych, nieprzystosowanych do zmieniających się warunków pracy może być koniecznością zmuszającą do podjęcia dodatkowej pracy, ale może też być wyzwaniem pozwalającym dokonać zmian w dotychczasowych postawach i warsztacie pracy nauczyciela.

Zakończenie

Żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, do którego wkroczyła cywilizacja informatyczna. Współcześnie obserwujemy wzrastający popyt nie tylko na wiedzę, różnorodne umiejętności, doświadczenie zawodowe, ale także na kreatywność. Potrzeba posiadania tej cechy osobowościowej, określanej także mianem kompetencji XXI wieku, dotyczy nauczycieli, zmagających się każdego dnia w swojej pracy z nowymi wyzwaniami wychowawczymi, dydaktycznymi, organizacyjnymi. Powinni oni posiadać określony poziom wiedzy, różnorodnych umiejętności, zdolności, a przy tym wszystkim muszą być kreatywni, aby rozbudzać i wprowadzać na wyższy poziom aspiracje młodych ludzi. Mirosław Szymański zaznaczył, że taki „człowiek przewyższa innych umiejętnością czegoś, biegłością w czymś, będąc niedoścignionym w jakiejś dziedzinie [...]. Pozwala to na dookreślenie i stopniowanie kompetencji w zakresie promocji konkretnych ról. Jest to szczególnie przydatne w nauczaniu uniwersyteckim, gdyż potrzebny jest uczoney – twórca, który będzie oddziaływał na słuchaczy, posługując się własnym przykładem” (Szymański 2004: 129–135).

Bibliografia

- Adamczewski J., Nymś-Górna, A. (2021). *Ma Pan/Pani wyciszony mikrofon. Wyzwania, jakie stoją przed nauczycielami w dobie pandemii*. „Forum Oświatowe”, nr 33(1), s. 93–107.
- Brzezińska A.I. (2008). *Nauczyciel jako organizator społecznego środowiska uczenia się*, [w:] E. Filipiak (red.), *Rozwijanie zdolności uczenia się. Wybrane konteksty i problemy*, Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW, s. 5–50.
- Cellary W. (2020). *Edukacja w świetle pandemii*, [w:] *Nauczanie po pandemii. Nowe pytania czy nowe odpowiedzi na stare pytania?* Warszawa: Instytut Problemów Współczesnej Cywilizacji im. Marka Dietricha, s. 15–23.
- Czapiewska G. (2021). *Zmiany w jakości kształcenia akademickiego w dobie pandemii COVID-19*, „Kultura i Edukacja”, nr 3 (133), s. 50–63, DOI: 10.15804/kie.2021.03.03.
- Fisher R. (1999). *Uczymy, jak myśleć*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Hepp P. Fernandez M. Garcia J. (2015). *Teacher training: technology helping to develop an innovative and reflective professional profile*, „International Journal of Educational Technology in Higher Education”, nr 12(2), s. 30–43.

- Gardner J.W. (1964). *Self-Reneval, The individual and the innovative society*, New York: Harper and Row.
- Kabat M. (2013). *Kreatywność w edukacji nauczyciela*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Karwowski M. (2006). *Motywowanie uczniów do działań twórczych – między romantyzmem a behawioryzmem*, „Ruch Pedagogiczny”, nr 3–4, s. 13–27.
- Kozielecki J. (1976). *Zagadnienia psychologii myślenia*, Warszawa: PWN.
- Kozuh A. (2021). *Kreatywność w pracy nauczyciela i jego uczniów*, Kraków: Societas Vistulana.
- Krupa A. (2011). *Techniki twórczego myślenia*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Lamri J. (2021). *Kompetencje XXI wieku*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Owczarczyk B. (2021) *Skuteczność zdalnego nauczania w dobie pandemii*, „Prace Naukowe WSZIP Pedagogika i zarządzanie wobec wyzwań współczesności”, t. 50(1), s. 51–69.
- Panek W. (1997). *Próba charakterystyki psychologicznej postawy twórczej nauczycieli szkół podstawowych – państwowej i społecznej*, [w:] A. Karpińska (red.), *Szkolnictwo niepaństwowe – partnerstwo, czy konkurencja?* Mazurska Wszechnica Nauczycielska: Olecko, s. 189–197.
- Ronginska T. (2019). *Wielowymiarowość kreatywności w edukacji*, „Rocznik Lubuski” t. 45, cz. 1. s. 15–27. DOI: 10.34768/rl.2019.v451.01.
- Runco M. (2007). *A Hierarchical Framework for the Study of Creativity*, „New Horizons in Education”, nr 3, s. 1–9.
- Schulz R., (1990). *Twórczość. Społeczne aspekty zjawiska*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Stasiakiewicz M. (2002). *Zachowania twórcze w organizacji*, [w:] M. Stasiakiewicz (red.), *Współczesne organizacje – wyzwania i zagrożenia. Perspektywa psychologiczna*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Steiner G.A. (1965). *The Creative Organization in The University of Chicago*, Chicago: Press Introductio:.
- Szymański M., (2004). *Nauczyciel akademicki – mistrz, przewodnik czy partner studentów*, [w:] M.J. Szymański (red.), *W poszukiwaniu drogi. Szanse i problemy edukacji w Polsce*, Kraków: Wydawnictwo Impuls.

Netografia

- Markowska-Manista U., Zakrzewska-Oleędzka D. (2020). *Rodziny z dziećmi w nowej sytuacji epidemii koronawirusa. Raport z badań online*, Warszawa, https://www.pskorczak.org.pl/strony/pliki_pdf/raport_covid_19_2020r.pdf [dostęp: 11.01.2022].
- OECD (2014). *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en> [dostęp: 22.02.2022].
- Urbaniec J. (2020). *Edukacja „pandemiczna”, czyli o kształceniu zdalnym na uczelniach*. „Forum Akademickie”, <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-052020/edukacja-pandemiczna%E2%80%A8czyli-o-ksztalceniu-zdalnymna-uczelniach%E2%80%A9/> [dostęp: 22.02.2022].

Zahorska M. (2020). *Sukces czy porażka zdalnego nauczania?*, <https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2020/09/Sukces-czy-porazka-zdalnego-nauczania.pdf>, s. 12–13, [dostęp: 22.02.2022].

ADRES DO KORESPONDENCJI

Katarzyna Nosek-Kozłowska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
e-mail: katarzyna.nosek@onet.eu